

ЗЕЛЕНЕ ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ

Н.Б. Кашена, д-р екон.наук, проф. (ДБТУ, Харків)

natakaschena@gmail.com

Л.М. Янчева, канд. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

l.jinsheva@btu.kharkov.ua

Сталий розвиток продовольчих систем є магістральним у фокусі Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2030 року. Виклики воєнного часу та загальносвітові тенденції формування продовольчої безпеки суттєво змінили та продовжують змінювати ландшафт усіх сфер життя суспільства, активуючи низку проблем, пов'язаних зі створенням ланцюжків доданої вартості в сфері виробництва та споживання їжі. Тому на часі поряд із національною безпекою – комплексне вирішення проблем збереження і відновлення природного, фізичного та людського капіталу і формування адекватних «управлінських відповідей» щодо трансформації продовольчих систем України у напрямку екологізації, покращення соціальних умов та збереження темпів економічного зростання з урахуванням кращого європейського досвіду.

Потреба жити в добробуті, здоровому доквіллі, маючи свіже повітря, чисту воду, якісну їжу та стабільний клімат, актуалізує розробку ефективної стратегії повоєнної відбудови та економічного розвитку України на інноваційних засадах. Її основою мають бути концепції екологізації суспільного виробництва, резильєнтності соціально-економічних систем та «кращої побудови» (Build Back Better), що орієнтовані на «зелене» відновлення із дотриманням принципів справедливої, інклюзивної та прозорої реалізації регенераційних дій (рис. 1) згідно наявного плану [1].

На шляху відновлення та побудови економіки майбутнього, інтеграції до світової політичної, економічної та бізнес-спільноти Україна вже сьогодні має дотримуватись вимог «зеленої економіки», інноваційності, прозорості і відповідальності бізнесу, зменшення негативного впливу на довкілля та соціум тощо. Визначальним концептом екологізації економіки є перехід до енергоефективної, ресурсозберігаючої, інноваційної та соціально інклюзивної моделі розвитку, що спирається на оптимальний баланс між природним, фізичним і людським капіталом, і передбачає використання інновацій (інформаційно-комунікаційних, технологічних, екологічних, соціальних тощо) та трансформацію циклу створення цінності у ланцюгах доданої вартості. Лише впроваджуючи такі підходи, можна досягти стійкого та довготривалого розвитку, який забезпечить конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні.

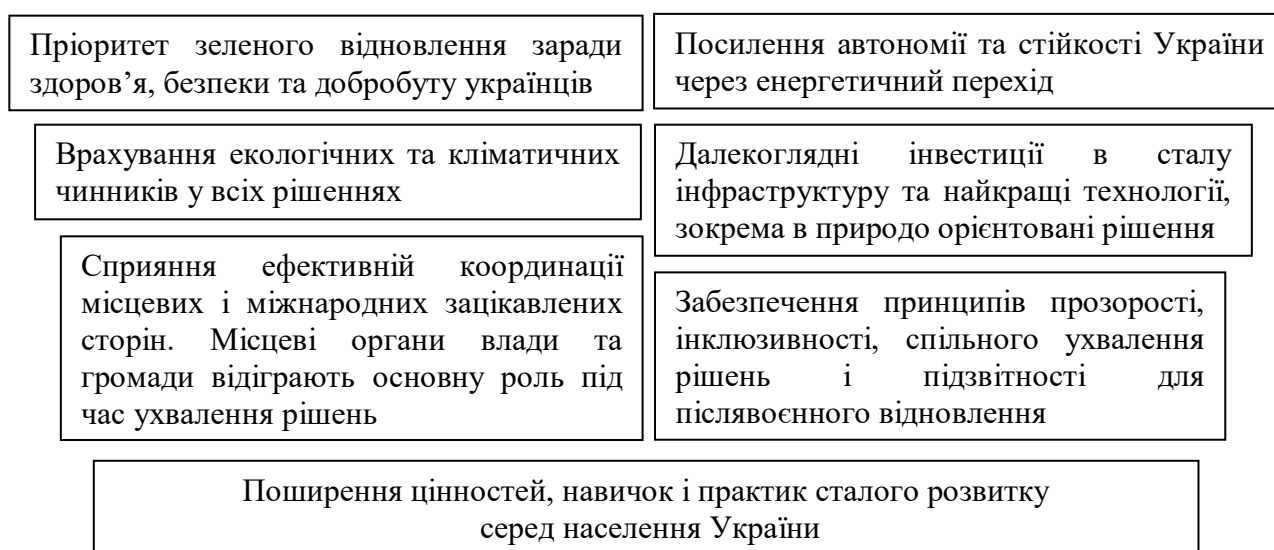


Рис. 1. Принципи «зеленого відновлення» економіки України [2]

Саме тому мейнстримом відновлення та розвитку продовольчих систем України визначено зелений підхід. Він інтегрує екологічну стійкість, соціальну відповідальність та економічну ефективність, і дозволяє тим самим забезпечити стійке та інноваційне відродження агропродовольчого сектору, якісну дистрибуцію продуктів харчування, покращення управління земельними ресурсами, захист навколишнього середовища та збереження біорізноманіття, а також продовольчу безпеку країни і сталий доступ населення до якісних та безпечних продуктів харчування.

В цьому контексті на особливу увагу заслуговують ключові аспекти зеленого відновлення агропродовольчих систем, а саме – екологічна стійкість, соціальна відповідальність та економічна ефективність (рис. 1) на основі впровадження інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки і просування на ринок.

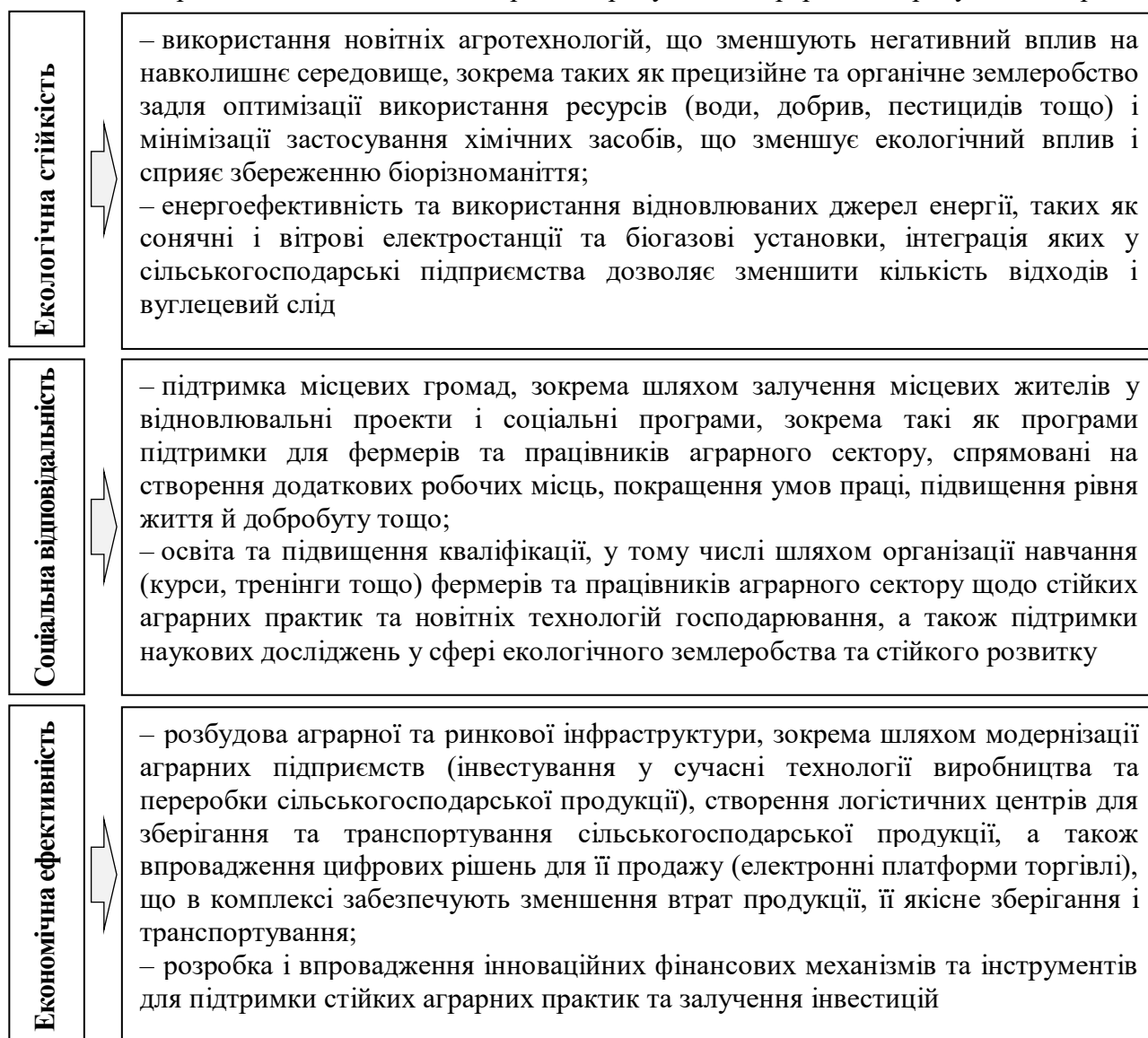


Рис. 1. Компоненти зеленого відновлення продовольчих систем України

Джерело: розроблено авторами.

Їх прикладна реалізація задля забезпечення безпеки агропродовольчого виробництва та транспортних коридорів, подальшої євроінтеграції й реалізації зеленого курсу передбачає:

– імплементацію міжнародних стандартів та кращих сталих практик виробництва якісної сільськогосподарської продукції;

– відновлення та модернізацію аграрної інфраструктури шляхом будівництва та реконструкції об'єктів агропромислового комплексу з урахуванням сучасних екологічних стандартів;

– залучення міжнародних партнерів через співпрацю з міжнародними організаціями та донорами для отримання технічної та фінансової допомоги;

– використання цифрових інструментів для моніторингу, управління та аналізу аграрних процесів, що підвищить ефективність і прозорість усього циклу виробництва.

Зелене відродження вітчизняних продовольчих систем вимагає новітніх підходів до реалізації екологічної, соціальної та економічної політики держави в аграрному секторі, і визначає формування стійкої та ефективної агропродовольчої системи, здатної адаптуватися до сучасних викликів та забезпечувати довгостроковий розвиток України. Магістральними механізмами її розбудови мають стати:

– інституційна підтримка та управління з акцентом на розвиток нормативно-правової бази (удосконалення законодавства для сприяння стійкому розвитку агропродовольчого сектору, включаючи стандарти екологічного виробництва, соціальні норми та економічні регуляції) та створення координаційних (регіональних, національних) центрів управління агропродовольчими проектами для забезпечення цілісності та ефективності реалізації стратегій;

– екостійкість із фокусом запровадження екологічних стандартів і практик екологічного виробництва продукції, спрямованих на збереження природних ресурсів (зокрема водних) та біорізноманіття, зменшення викидів та використання відновлюваних джерел енергії;

– економічна стабільність з орієнтацією на відновлення та модернізацію інфраструктури (транспортної, виробничої, логістичної) задля ефективного функціонування агропродовольчих систем, стимулювання розвитку підприємницької діяльності в агросекторі (зокрема через підтримку стартапів та інноваційних бізнес-моделей) та його фінансове забезпечення (стимулювання внутрішніх та іноземних інвестицій у аграрний сектор, запровадження програм фінансової підтримки для малих та середніх агропідприємств тощо);

– соціальна відповідальність та розвиток із фокусом на відновлення соціальної інфраструктури сільських громад, створення нових робочих місць, підтримку соціально вразливих верств населення, реалізацію освітніх програм для фермерів і працівників агросектору щодо екологічних стандартів, новітніх технологій та екологічно відповідальних практик виробництва сільськогосподарської продукції, а також стимулювання розвитку соціальних підприємств та кооперативів, що сприятиме соціальній інтеграції та економічному розвитку;

– цифровізація та інновації з акцентом на впровадження сучасних агротехнологій (використання дронів, сенсорних систем, GPS та інших високотехнологічних цифрових рішень, у т.ч. штучний інтелект, великі дані, Інтернет речей тощо) для підвищення ефективності виробничих процесів й управління ланцюгами постачання, а також створення й інтеграцію цифрових платформ та аналітики для моніторингу, управління даними, прогнозування та аналізу ринку задля оптимізації етапів агропродовольчого ланцюга;

– міжнародна співпраця та європейська інтеграція з орієнтацією на гармонізацію нормативно-правової бази з вимогами міжнародних ринків та стандартів (зокрема країн ЄС щодо якості та безпеки продукції), активізація партнерств з європейськими країнами та міжнародними організаціями задля обміну досвідом, технологіями та залучення інвестицій, що сприятиме розширенню ринків збуту та інтеграції в європейську економічну систему.

– моніторинг та оцінка ефективності з акцентом на запровадження сучасних методів контролю якості у агропродовольчій сфері та регулярну оцінку ефективності економічних, екологічних та соціальних їх впливів для забезпечення високих стандартів виробництва та

безпеки продукції, прозорості та відстежуваності на всіх етапах виробничого процесу, своєчасного коригування стратегій та їх максимальної ефективності.

У контексті Європейського зеленого курсу для відновлення довкілля після війни і формування стійкої та ефективної агропродовольчої системи важливим є ефективна співпраця всіх зацікавлених сторін (міжнародні організації; уряд; громадські організації) та впровадження інтелектуальних інформаційних систем моніторингу. Саме вони здатні забезпечити систематичність та ефективність спостережень за станом навколишнього середовища (через використання передових технологій для збору, аналізу та візуалізації даних про забруднення, використання ресурсів, зміни клімату та інші аспекти, що впливають на довкілля), оперативність реагування на проблему (через своєчасне виявлення проблем в реальному часі та швидкість реагування на них, що дозволяє уникнути поширення забруднень, ліквідувати аварії та мінімізувати шкоду довкіллю), можливості прогнозування (завдяки аналізу даних та використанню штучного інтелекту задля прогнозування можливих змін у довкіллі, що дозволяє планувати дії заздалегідь), гідну інформаційну підтримку прийняття рішень (через надання об'єктивних даних) щодо політики та стратегій у сфері агровиробництва та охорони навколишнього середовища, які відповідають принципам сталого розвитку та Європейського зеленого курсу [3].

Викладене доводить, що зелене повоєнне відновлення продовольчих систем України є ключовим завданням, яке вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Це забезпечить не лише стійке та ефективне виробництво, але й сприятиме зміцненню соціальної згуртованості та економічного зростання. Завдяки впровадженню інноваційних та екологічних рішень, Україна зможе не лише відновити свої продовольчі системи, а й зробити їх зразковими для інших країн.

Список джерел інформації

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
2. Кашчена Н. Б., Нестеренко І. В. Цифровізація та екологізація інноваційного розвитку бізнесу: маркетингові аспекти повоєнного відновлення. Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в Smart-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри: колективна монографія. Львів: Видавель Кошовий Б.П.О., 2023. С. 482-504 URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31522>
3. Kashchena N., Nesterenko I. Intelligent information systems for monitoring and managing environmental safety in the focus of the european green deal. Ekologia i racjonalne zarzadzanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej, Łomża. Żytomierz, 15.11.2023 r. Część 1. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2023. P.191-198.

РИЗИКИ ВЕЛИКОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

О.В. Воронянський, канд. іст. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

Завдання безпеки в будь-якій галузі вирішується лише за рахунок контролю над відповідним ресурсом та джерелами його надходження. Відповідно, забезпечення продовольчої безпеки країни неможливе без контролю держави за ефективністю використання земельного фонду сільськогосподарського значення (питання про власність на землю при цьому є другорядним). В основі необхідності такого контролю лежить протиріччя між підвищеною ліквідністю земель сільськогосподарського значення та високими ризиками ведення сільськогосподарського виробництва на ній, що зумовлює його відносно низьку рентабельність у випадку, коли для виробника недоступне встановлення монополю високих цін на свою продукцію або отримання вільного доступу на ринки з високим рівнем споживацької ємності. Як свідчить світова практика, власники великих обсягів сільськогосподарських земель віддають перевагу отриманню прибутків не від господарської діяльності на них, а від отримання рентної плати за оренду. Саме цей фактор і створює основні